

Molnár András:

**DEÁK FERENC A GYŐRI KIRÁLYI AKADEMIÁN
(1817-1821)**

DEÁK GYŐR MEGYEI ŐSEI

Deák Ferenc apja, idősebb Deák Ferenc 1761. június 15-én született a Zala megyei Kehidán, Deák Gábor táblabíró és Hertelendy Anna első gyermekeként.¹ Alig múlt hét éves, amikor apjával Tárnokra (ma Zalatárnok) költözött, miután Hertelendy Anna elhagyta a családját.² A Tárnokon nevelkedő Deák Ferenc életének első évtizedeit nem ismerjük. Minden bizonnyal elvégezte a gimnáziumot és a líceumot, sőt talán jogot is tanulhatott. Művelt ember lehetett, nem véletlenül választotta arcképének megfestetésekor attribútumul éppen a könyveket.³ Iskolázottságát támasztja alá, hogy felnőve megyei hivatalt vállalt: 1786. július 14-től 1790. április 7-ig Zala megye

¹ ZML Mikrofilmtára. A kehidai római katolikus plébánia keresztelési anyakönyve.

² Turbuly Éva: A Deák család felemelkedése a megyei hivatalvállaló nemességbe. In: Zalai történeti tanulmányok. (Zalai Gyűjtemény 35.) (Szerk. Bilkei Irén) Zalaegerszeg, 1994. 38., 41. p., Kehida. (Száz magyar falu könyvesháza) (Írta Dominkovits Péter, Káli Csaba, Kvassay Judit és Molnár András) Bp., 2001. 48. p.

³ Az idősebb Deák Ferencet ábrázoló olajfestmény reprodukcióját – a nyírlaki Tarányi-Oszterhueber kastélyban akkor őrzött eredeti nyomán – közölte: Vasárnapi Újság 1903. október 18. (42. sz.) 691. p., vö. Deák Ferencz válogatott munkái. (Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Ferenczi Zoltán) Bp., 1905. 48. p. /mell.

kapornaki járásának főszolgabírója volt.⁴ Nyelvtudásának nagy szerepe lehetett abban, hogy II. József uralkodása idején, a német hivatali nyelv bevezetése után viszonylag fiatalon, alig 25 évesen ilyen rangos megyei tisztséget töltött be. A későbbiekben már nem viselt állandó fizetéssel járó törvényhatósági hivatalt, viszont 1791. május 30-án Zala megye táblabírájává nevezte ki az örökös főispán.⁵ A továbbiakban e minőségében vehetett részt a megyei törvényszék munkájában, és vállalhatott alkalmi hivatali megbízásokat.

Deák Ferenc valamikor az 1780-as évek első felében költözött át Tárnokról az anyai, Hertelendy Anna-féle javak részét képező Söjtörrre, a Válicka patak völgyének keleti peremén hosszan elterülő, és a zalai megyeszékhelytől, Zalaegerszegtől délre fekvő községbe, melynek 225 házat akkoriban közel másfélezren lakták.⁶ Az 1786-ban készített nemesi lajstrom már itt vette számba, és ettől az évtől kezdve innen keltezte leveleit is.⁷ Deák Ferenc, követve az apai példát, az anyai nagyapához (Hertelendy Gábor zalai alispánhoz) méltó, rangos házasságot kötött. 1788. május 22-én a Győr megyei Csécsényben (ma Rábacsécsény) eljegyezte, majd június 19-én ugyanott

⁴ Zala megye archontológiája 1138-2000. (Zalai Gyűjtemény 50.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2000. 398. p.

⁵ ZML Zala vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyve 1791. május 30. (110. p.)

⁶ Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787). (Szerk. Danyi Dezső és Dávid Zoltán) Bp., 1960. 262-263. p., Magyarország történeti helységnévtára. Zala megye (1773-1808). (Szerk. Szaszkné Sin Aranka, Breinerné Varga Ildikó) Bp., 1996. 1. köt. 160-161. p., Buza Péter: Söjtör. (Száz magyar falu könyvesháza) Bp., [2000.]

⁷ ZML Catastrum Nobilium Comitatus Zaladiensis de Anno 1786. 75. p., MOL P 1865. 2. cs. 6. tétel. Deák Ferenc levelei Keresztúry Gáborhoz 1786-1787.

feleségül vette Sibrik Antal győri első alispán 21 esztendőös lányát, Sibrik Erzsébetet.⁸

A Vas megyei eredetű Szarvaskendi Sibrik família tekintélyes családfával büszkélkedhetett.⁹ Elődeik már a 16. században magas rangú hivatalokat, illetve katonai tisztségeket viseltek. Deák Ferenc apósának egyenesági őse, Sibrik I. László 1505-ben Vas megye alispánja és országgyűlési követe volt. Fia, I. Osvát királyi kamarai tanácsos kapta uralkodói adományul 1527-ben a család Győr megyei székhelyét, Csécsény helységet. (Testvére Gergely, a Pozsonyban felállított helytartótanács tagja, majd királyi tanácsos, jeles jogtudós volt, és részt vett a Négyeskönyv kidolgozásában.) Sibrik Antal ősei között anyai ágon ott találjuk olyan tekintélyes dunántúli familiák tagjait is, mint a Gersei Pethő, a devecseri Csoron, a Nádasdy, a Kisfaludy, vagy a Mezőszegedi Szegedy.¹⁰

Az egykor terebélyes és szerteágazó Sibrik család – egyetlen ágat kivéve – a 18. század utolsó évtizedeire férfiágon kihalt, így I. Osvát egykori Vas és Győr megyei birtokai a hatodízigleni leszarmazott, Sibrik II. Pál és Szabó Erzsébet 1737. augusztus 7-én, Csécsényben született fia, Sibrik Antal

⁸ MOL Filmtára. X 3320. A rábaszentmihályi r. k. plébánia házassági anyakönyve (A 1893.) 1788. június 19., MOL P 1863. Sibrik családtagok iratai 2. cs. 28. tétel. Sibrik Antal levele Sibrik II. Lászlóhoz, Csécsény, 1788. május 26., vö. Völlick Brúnó 5. p.

⁹ A Sibrik família családfájának rajza: Nagy Iván 10. köt. Pest, 1863. 173. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 462-463. p., Völlick Brúnó i. m. melléklet, Kisebbségi családi és személyi fondok. V. köt. Repertórium. (Levéltári leltárak 78.) (Szerk. Pap Gáborné) Bp., 1981. 97. p.

¹⁰ Nagy Iván 10. köt. 171-174. p., Borovszky Samu: Győr vármegye 441-442. p., Balogh Gyula 135. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 9. p.

Pál kezében összpontosultak.¹¹ Sibrik Antal, mint a család ősi székhelye, a Győrtől délnyugatra, a Rába folyó mentén fekvő, ekkor mintegy 73 házból álló, kb. 555 lakosú falu, Csécsény, valamint a hozzá tartozó Fud pusztá egyedüli birtokosa,¹² a nagybátyjával, Sibrik László volt vasi alispánnal 1789. december 20-án kötött egyezség értelmében kizárólagos tulajdonosa lett a família Vas megyei birtokainak, a szarvaskendi, bozsoki és szerdahelyi jószágoknak is.¹³ (Sibrik Antal bátyja, János korán meghalt, húga, Klára pedig, követve a családi hagyományokat, apáca lett, így a javakon senkivel sem kellett osztoznia.)¹⁴ Amikor később, 1811. február 21-én Sibrik Antal örökösei felosztották az általa egyesített ősi javakat, azok összes jövedelmét mintegy 39402 forintra becsülték. Ebből a csécsényi és fudi uradalom 24449 forintot, a szarvaskendi birtok 8171 forintot, míg a bozsoki és szerdahelyi jószág együttesen 6782 forintot jövedelmezett.¹⁵

¹¹ MOL Filmtára X 3320. A rábaszentmihályi r. k. plébánia keresztelési anyakönyve (A 1892.) 1737. augusztus 7. (a bejegyzés az 1737. decemberi adatok után található), Petz Aladár 245. p.

¹² Vályi András: Magyarországnak leírása. Budán, 1796. 1. köt. 390-391. p., Magyarország történeti helységnévtára. Győr megye (1773-1808). (Összeállította és szerkesztette Bak Borbála) Bp., 2000. 72-73. p., Borovszky Samu: Győr vármegye 23. p.

¹³ GyMSL Győr Bezerédy cs. lt. 2. d. Sibrik László és Antal egyezsége. Kőszeg, 1789. december 20., vö. Petz Aladár 255. p. A Sibrik családra, főként pedig Sibrik Antalra vonatkozó győri források felkutatásában nagy segítségünkre volt Dominkovits Péter soproni főlevéltáros. Baráti segítségét ezúton is megköszönjük!

¹⁴ Petz Aladár 245. p.

¹⁵ GyMSL Győr Bezerédy cs. lt. 2. d. Sibrik Antal fiainak vagyonosztálya 1811. február 21., vö. Petz Aladár 260. p.

Ezek után korántsem meglepő, hogy a fölöttébb tekintélyes vagyonnal és jövedelemmel rendelkező Sibrik Antal a vármegyei hivatali ranglétrán is feljutott a csúcsra. Mialatt 1776 és 1779 között a gróf Zichy család lébény-szentmiklósi uradalmának direktora, továbbá ezzel közel egy időben, vagy kevéssel később a győri püspökség összes javainak igazgatója volt,¹⁶ az 1777. november 27-i, és az 1781. március 15-i tisztújító közgyűlésen is jelölték Győr megye első alispánjának, azonban egyik alkalommal sem őt, hanem Matiss György királyi tanácsost választották alispánná.¹⁷ Matiss halála után, Győr vármegye 1781. május 28-i közgyűlésén azonban – az akkorra már táblabírói rangot szerzett – Sibrik Antal lett a törvényhatóság első alispánja,¹⁸ és hivatalát mintegy négy és fél évig, 1786. január 3-án történt lemondásáig viselte.¹⁹ Tisztségéből való távozása azzal a „tisztogatási” hullámmal volt összefüggésben, amelynek során kiváló és nagy tapasztalatokkal rendelkező alispánok kerültek ki az igazgatási apparátusból, és amelyet az uralkodó, II. József rendezett, amiért a megyei tisztikarok szabotálták a királyi rendeletek végrehajtását, és feliratokban tiltakoztak a „kalapos király” újításai ellen.²⁰ Ilyen előzmények után vélhetően Sibrik Antalnak is köze lehetett a Győr és Moson egyesített megyék 1790. január 15-i közgyűlésén elfogadott felségfolyamodványhoz, amely kemény hangú összegzése volt a

¹⁶ MOL P 707. Zichy család levéltára. 60. cs. Fasc. 56. No. 63., GyMSL Győr kgy. jkv. 24. köt. 1779. január 22., 25. köt. 1781: 225.

¹⁷ GyMSL Győr kgy. jkv. 24. köt. 1777: 668., 25. köt. 1781: 53.

¹⁸ GyMSL Győr kgy. jkv. 25. köt. 1781: 225. (Táblabírói rangjáról: kgy. jkv. 24. köt. 1780. április 10. 871-872. p.)

¹⁹ GyMSL Győr kgy. jkv. 27. köt. 1786: 33.

²⁰ Hajdú Lajos: II. József igazgatási reformjai Magyarországon. Bp., 1982. 288. p.

II. József által okozott rendi sérelmeknek (így pl. szemére vetették az uralkodónak az elmaradt koronázást is).²¹

A rendi alkotmányosság helyreállítása után, Győr vármegye 1790. március 26-i tisztújító közgyűlésén az abszolutizmussal szembeni helyi ellenállás egyik hőseként ünnepelt Sibrik Antalt választották ismét első alispánná.²² Hivatalában megerősítették az 1794. május elsejei tisztújítás alkalmával is,²³ és tisztségét egészen 1797. április 15-én bekövetkezett haláláig viselte.²⁴ Alispánsága idején két alkalommal, 1790. május 3-án, valamint 1792. április 22-én Győr vármegye egyik országgyűlési követévé választották.²⁵

Sibrik Antal kétszer nősült. Első házasságából egy lánya, a másodikból pedig hat fia és négy lánya született.²⁶ Első felesége, Bertha Klára – apja Bertha János, a győri püspök szombathelyi uradalmának provizora (felügyelője)²⁷ – 1768. március 25-én szülte meg Erzsébet Anna Mária nevű leányát, akinek Szili János teológiai doktor, a későbbi szombathelyi

²¹ Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. Felsőbüki Nagy család levéltára. 7. doboz. Felsőbüki Nagy Sándor közéleti iratai. Győr és Moson összekapcsolt vármegyék folyamodványa II. Józsefhez, Győr, 1790. január 15. (egykorú magyar nyelvű másolat), Lengyel Alfréd: II. József reformjai és a rendi Győr megye ellenállása. In: Arrabona 2. 1960. Győr, 1960. 73-85. p.

²² GyMSL Győr kgy. jkv. 28. köt. 1790: 908.

²³ GyMSL Győr kgy. jkv. 32. köt. 1794: 463.

²⁴ MOL Filmtára X 3320. A rábaszentmihályi r. k. plébánia halotti anyakönyve (A 1893.) 1797. április 15., GyMSL Győr kgy. jkv. 35. köt. 1797: 421.

²⁵ GyMSL Győr kgy. jkv. 29. köt. 1791: 543., 30. köt. 1792: 484.

²⁶ Petz Aladár 255-256. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 462-463. p.

²⁷ Dominkovits Péter 2000. 58. p.

püspök volt a keresztapja.²⁸ Miután Bertha Klára fiatalon, 1772. június 24-én meghalt, Sibrik Antal 1774-ben Keresztúry Juliannát, Keresztúry Gábor tormaföldei (Zala megyei) földbirtokos, valamint Niczky Anna lányát vette el feleségül.²⁹ Mivel Deák Ferenc már jóval házassága előtt, legalább 1779-től kapcsolatban állt Keresztúry Gáborral (levelezett vele, időnként felkereste Tormaföldén, és pénzt is kölcsönzött tőle),³⁰ kézenfekvő, hogy Keresztúryék lánya, Sibrik Erzsébet mostohaanyja ismertethette össze jövendőbelijével. Deák Ferenc 1788 nyarán még apját gyászolta, ezért házasságkötésére minden ceremónia és vendégeskedés nélkül került sor Csécsényben.³¹ (Az egyik esküvői tanú Keresztúry Gábor, a fiatalok feltételezett összeboronálója volt.)

Deák Ferenc előnyös házasságot kötött ugyan, és bizonyára kitűnő neveltetésben részesült, művelt leányt vett feleségül, ám apósának tetemes örökségéből neki szinte semmi sem jutott. Sibrik Erzsébet csupán anyai - Bertha János-féle vasi - örökségét kapta hozományul,³² mert a Sibrik javakból a família

²⁸ MOL Filmtára X 3320. A rábaszentmihályi r. k. plébánia keresztelési anyakönyve (A 1892.) 1768. március 25. (az 1768. májusi és júniusi adatok közé utólag bejegyezve), vö. Völlick Brúnó 3. p. A Vas megyei Bertha családról: Balogh Gyula 17. p.

²⁹ MOL Filmtára X 3320. A rábaszentmihályi r. k. plébánia halotti anyakönyve (A 1893.) 1772. június 24., Völlick Brúnó 4. p. (Sibrik Antal egyik házasságát sem Csécsényben kötötte, legalábbis egyik házasságkötését sem jegyezték be a helyi anyakönyvbe.)

³⁰ MOL P 1865. 2. cs. 6. tétel. Deák Ferenc levelei Keresztúry Gáborhoz 1779-1787.

³¹ Völlick Brúnó 5. p.

³² Az energikusan feltörekvő Bertha János vagyona nem lehetett csekély, mert az 1760-as évek vasi betáblázási jegyzőkönyveinek tanúsága szerint a megye egyik legjelentősebb hitelnyújtója volt. Lánya a család gazdagsága révén lett

örökösödési rendje kizárta a lányokat. Noha Sibrik Antal a halála napján kelt végrendeletében első házasságából származó gyermekének, Erzsébetnek is hagyott hatezer forintot, ehhez az összeghez azonban legfeljebb 12 esztendő múltán, vagy még ennél is később, a második házasságból született gyermekek közt megejtendő osztályos egyezség után lehetett csak hozzájutni.³³ Ehhez képest kifejezetten nagyvonalú volt a második feleség, Keresztúry Julianna, amikor 1807. július 22-én kelt végrendeletében háromezer forintot hagyott mostohalánya, néhai Sibrik Erzsébet árváira.³⁴

Sibrik Antal ilyen formán saját pénzével nem támogatta zalai vejét, legfeljebb abban segített neki, hogy hitelhez juthasson Győr megyében. Amint Deák Ferenc Söjtörön, 1797. február 2-án kelt, Sibrik Antalhoz írott leveléből kiderül, korábban apósa szerzett számára kölcsönt Bezerédy Mihály győri alispán feleségétől. Deák Ferenc e levelében, hivatkozva arra, hogy zalai birtokai a kölcsön visszafizetéséhez elegendő fedezetül, illetve biztosítékul szolgálhatnak, ismételten Sibrik Antal segítségét kérte, hogy szerezzen számára néhány ezer forintnyi hitelt a győri káptalannál, vagy valamelyik kanonoknál.³⁵ Az újabb kölcsönszerzést Sibrik Antal alig két hónap múlva bekövetkezett halála valószínűleg megakadályozta, Deák Ferenc azonban így is évekig nyögte a Bezerédynétől 1796-ban

megfelelő partner a társadalmi rangban fölöttük álló, és Bertha Jánoshoz hasonlóan ugyancsak a győri püspököt szolgáló Sibrik Antal számára. Vö. Dominkovits Péter 2000. 58. p.

³³ MOL R 22. Deák Ferencsel kapcsolatos iratok. 2. cs. 15. tétel. Sibrik iratok. Sibrik Antal végrendelete, 1797. április 14., vö. Völlick Brúnó 6. p.

³⁴ GyMSL Győr Bezerédy cs. lt. 2. d. Keresztúry Julianna végrendelete, Győr, 1807. július 22., vö. Petz Aladár 256. p.

³⁵ MOL P 1864. Sibrik család levéltára. 2. cs. 18. tétel. Deák Ferenc levele Sibrik Antalhoz, Söjtör, 1797. február 2., vö. Völlick Brúnó 7. p.

kölcsönkapott négyezer forint visszafizetésének, valamint az érte járó kamatoknak a terhét (1799-ben pl. több ízben is türelmet és határidő módosítást kért az adósság törlesztéséhez).³⁶

Az 1788-ban elhunyt férjétől, Deák Gábortól különvált, önálló életet élő (utazgató és felelőtlenül költekező) Hertelendy Anna 1790-től kezdődően három év alatt több részletben összesen hatezer forintnyi kölcsönt vett fel idősebb fiától, Deák Ferenctől, helyesebben annak felesége, Sibrik Erzsébet hozományából, 1793. szeptember 7-én pedig nyilatkozatot tett, hogy a kölcsön fejében – mintegy zálogképpen – fiánál hagyja a korábban férjének juttatott Hertelendy-javakat, nevezetesen a söjtöri, hahóti és tófeji jószágokat.³⁷ Hertelendy Anna később, 1795. május 20-án Deák Ferencre és Sibrik Erzsébetre, valamint leszármazottaikra ruházta át valamennyi birtokát. Így került Deák Ferenc családjának tulajdonába Kehida, valamint a felsőkustányi, koppányi, orbányosfai és nemesapáti birtokrész. Deák Ferenc szülei ennek fejében magukra vállalták Hertelendy Anna évtizedek alatt felhalmozott tetemes, még a birtokok értékét (hatvanezer forintot) is meghaladó, 72000 forintnyi adósságát. A hatalmas adósság átvállalását – és ezzel a zalai birtokok megtartását – egyértelműen a feleség, Sibrik Erzsébet anyai, Bertha János-féle Vas megyei öröksége tette lehetővé.

A Söjtörön ma is álló kétszintes, emeleti szobáiban falfestményekkel díszített, és akkoriban modernnek számító, zömében puhafából készített bútorokkal berendezett kúriában élő Deák Ferenc és Sibrik Erzsébet házassága a gazdálkodás nehézségeitől eltekintve eleinte felhőtlenül boldognak

³⁶ MOL P 1921. Bezerédy család levéltára 5. cs. 7. tétel. Deák Ferenc levelei Bezerédy Mihálynéhoz. Söjtör, 1796. december 12., 1799. január 28., 1799. március 12., 1799. június 10., 1799. november 4., vö. Völlick Brúnó 7. p.

³⁷ ZML Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1794. április 24. 135/134.

ígérkezett. 1789. április 15-én született első gyermekük, Antal József, 1791. február 14-én Jozefa Klára, 1792. május 17-én János Eduárd, 1793. október 28-án pedig Klára Emília. 1795-ig minden baj elkerülte őket, attól kezdve azonban sorozatosan gyászoltak. 1795. február 4-én keresztelt fiuk, Gábor József még csecsemőkorában meghalt, és életének negyedik évében, 1796. január 16-án elhunyt János Eduárd is. Szintén erre a sorsra jutott hatodik gyermekük, az 1800. április 18-án született, és alig egy évesen, 1801. július 23-án elhalálozott Ferenc Ignác is.³⁸

1803 őszén kisebb átalakítási munkát végeztek a sőjtöri kúriában, ezért Deák Ferenc az ismételten várandós feleségével és gyermekeivel átmenetileg a szomszédságban álló földszintes, tornácos melléképületbe, az úgynevezett „kiskastélyba” költözött át. A családi szájhagyományokat lejegyző Vörösmarty Ilona visszaemlékezése szerint 1803. október 17-én ebben az épületben hozta világra hetedik gyermekét az uraság 35 esztendőes felesége, Sibrik Erzsébet.³⁹ Mivel szakképzett orvos vagy bába nem akadt a környéken, a szentlászlóegyházi ferences kolostor egyik szerzetese, a sebészként is tevékenykedő Tietl Lukács atya segédkezett a szülésnél. Az atya csupán a csecsemő életét tudta megmenteni; Sibrik Erzsébet alig néhány órával a szülés után meghalt. A hagyomány szerint a csecsemő is gyengének látszott, ezért a község plébánosa, Baranyai József még aznap megkeresztelte. Deák Ferenc Antalt Hertelendy Ignác táblabíró és Deák Anna tartotta a keresztvíz alá a sőjtöri plébániatemplomban.⁴⁰ Idősebb Deák Ferenc, aki alig egy héttel

³⁸ Füßy Tamás 1. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 10., 460-461. p.

³⁹ Széll Kálmánné Vörösmarty Ilona: Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéből. Bp., [1926.] 50. p.

⁴⁰ A sőjtöri római katolikus plébánia irattára. A sőjtöri r. k. plébánia keresztelési anyakönyve 1803., ZML Mikrofilmtára. A sőjtöri r. k. plébánia keresztelési és halotti anyakönyve

korábban temette el Kehidán anyját, Hertelendy Annát, felesége halála után depresszióba esett. Otthagyta a komor emlékű Söjtört, ahol másfél évtizedet töltött feleségével, és gyermekeivel együtt az üresen maradt anyai örökségbe, Kehidára költözött át. Feleségét, Sibrik Erzsébetet sem Söjtörön, hanem a kehidai temetőben álló, Árpád-kori templomból átalakított családi kriptában helyezte örök nyugalomra.⁴¹

1803., Szkóky Sükösd: Deák Ferenc és Szent-László Egyháza. In: Zalai Közlöny 1874. augusztus 13. (65. sz.) 1. p., Füssy Tamás 1. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 10. p., Eötvös Károly 2. köt. 147. p., Takács J. Ince: Zalatárnok község és plébánia története. Zalatárnok, 1997. 79. p.

⁴¹ Ferenczi Zoltán 1. köt. 11. p., Eötvös Károly 2. köt. 148. p.

DEÁK, A GYŐRI BÖLCSÉSZ (1817-1819)

A kis Deák Ferenc ötéves koráig nagybátyja, Deák József családjánál nevelkedett Tárnokon. Apja halálát követően, 1808-ban került Kehidára, ahol a továbbiakban testvérei, Deák Antal és Klára gondoskodtak róla. Az elemi iskolai ismereteket lakóhelyén, magántanítótól sajátította el, majd 1811 novemberében a keszthelyi premontrei gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait. A következő tanévet Pápán, a bencéseknel végezte, azután 1813-tól 1817-ig a nagykanizsai piarista gimnázium bentlakásos növendéke volt.⁴² A kanizsai gimnázium elvégzése után, 1817 őszén érkezett a jogászképzés dunántúli fellelegvárába, a győri királyi akadémiára, mely akkoriban a város főterén, a bencés gimnáziummal közös épületben működött.⁴³

Deák Ferenc idős korában így emlékezett győri tanulóéveire: „Négy évig jártam Győrben oskolába. 1817. évi november hóban mentem oda, mint 14 éves ifjú a 7. oskolára, vagyis logikára, 1821. évi augusztusban végeztem el a második évi jogtudományi tanfolyamot. Ezen egész idő alatt rokonunknál, az öreg Jósánál laktam. Jósa 1817-ben a Káptalan dombján lakott, mint a püspökségi javak igazgatója, de 1819-ben hivataláról

⁴² Füssy Tamás 1. rész 1-2. p., 2. rész 1. p., Törs Kálmán 19-20. p., Eötvös Károly 1901. 266-268. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 24-36. p.

⁴³ A győri akadémia vonzaskörzetéről: Dominkovits Péter: Vas megyei diákok a győri királyi jogakadémián a XIX. század első felében. In: Előadások Vas megye történetéről II. (Vas megyei levéltári füzetek 6.) (Szerk. Tilcsik György) Szombathely, 1993. 229-238. p. Polgár Tamás: Somogyi diákok a győri királyi jogakadémián 1800-1848 között. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 32. (Szerk. Récsei Balázs) Kaposvár, 2001. 121-134. p.

lemondván, átköltözött saját házába a Megye utcába, s így én mindenik házban laktam.”⁴⁴

Szállásadója, Józsa József, a győri püspök uradalmainak jószágkormányzója Deák Ferenc nagynénjének, Sibrik Annának (Sibrik Erzsébet mostohatestvérének) a férje volt. Józsa kezdetben szolgálati lakásban, a Káptalandombon álló püspöki rezidenciát övező egyházi épületek egyikében lakott, és itt adott szállást Deák Ferencnek is. 1819-ben költözött át a Megye utcai épületbe, melyet kilenc évvel korábban vásárolt meg családja számára az eladósodott tulajdonostól, Huszár Ádámtól. Ebben a – napjainkban Liszt Ferenc utca 20. szám alatti – késő reneszánsz és kora barokk stílusjegyeket ötvöző, és a 17. század második felében a Zichy grófok által építtetett, majd többször átalakított impozáns palotában lakott Deák Ferencsel egy időben Fejér György, a győri tankerület főigazgatója is.⁴⁵

A latin tannyelvű királyi akadémia két tagozatra, bölcséleti és jogi karra tagolódott, és mindkét kar két-két évfolyamból állt. A bölcséleti kar két éve tulajdonképpen a középiskolai (általános műveltségi) tanulmányok befejezését jelentette, és

⁴⁴ Xántus János Múzeum Győr HD. 75.88.4. Deák Ferenc levele Petz Adolfnénak, Rátót, 1873. augusztus 28. Közli: Deák Ferencz emlékezete. Levelek 1822-1875. (Szerk. Váczy János) Bp., 1890. 375-376. p., idézi: Füßy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 49-50. p. Ferenczi munkájának e fejezete önállóan is megjelent: Deák Ferencz mint tanuló a győri akadémián. (Mutatvány Ferenczy Zoltán „Deák Ferencz élete” cz. munkájából.) In: Akadémiai Értesítő XV. köt. 11. füzet 1904. november 15. 485-497. p.

⁴⁵ Füßy Tamás 2. rész 2. p., Deák Ferencz életéből 1. p., Eötvös Károly 1901. 272-273. p., Cziglényi László: Győr. (Panoráma. Magyar városok) 2. jav. kiad. Bp., 1987. 80-81. p., Somorjai Sélysette: Győr, Zichy-palota. (Tájak korok múzeumok kiskönyvtára 291.) Bp., 1998. 1-15. p.

valójában a líceumok két évfolyamának felelt meg. Az ezt követő intenzív jogi alapképzés, a jogi fakultás elsősorban a hivatali élet gyakorlati követelményeit tartotta szem előtt, mert fő célja alkalmas tisztviselők képzése volt.⁴⁶

A bölcsészeti kar első évfolyamán, az 1817/1818-as tanévben Deák a mindvégig kötelező hittan mellett magyar történelmet, logikát és matematikát (algebrát és geometriát) tanult.⁴⁷ Magyar történelemre a nagy tudású, széles körű ismeretekkel rendelkező, és főként egyetemes történelmi műveket magyarra fordító bölcsészdoktor, a 61 éves Berta György tanította, aki 1804 óta oktattott Győrött, mint az akadémia rendes tanára (és aki emellett a könyvbírálnói, azaz cenzori teendőket is ellátta a tankerületben).⁴⁸ Deák mind az első félév végi márciusi, mind a második félévet záró augusztusi vizsgán Bertától kapta a legjobb vizsgaosztályzatot: magyar történelemből egész évben első volt az eminensek (jelesek) között. A legjobbak közé tartozott logikából és matematikából is. Első félévben még mindkét tárgyból második volt a jelesek közt, év végén azonban már „első eminens” osztályzatot kapott.⁴⁹ E két tárgyat szintén kiváló tudóstanárok oktatták: a logikát a világi Verner József, a matematikát pedig Bresztyenszky Béla bencés szerzetes. A fiatal és ambiciózus Verner alig 25 évesen, 1810-

⁴⁶ Németh Ambrus 23-31. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 40. p.

⁴⁷ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Informatio de Juventute Regiae Academia Jaurinensis 1817/1818., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 40. p. A líceumok tananyagáról és tanulmányi rendjéről: Ratio Educationis 1806. 268-269. p., vö. Mészáros István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996-1948. Bp., 1988. 58-59. p.

⁴⁸ Szinnyei József 1. köt. Bp., 1891. 962. hasáb, Ferenczi Zoltán 1. köt. 44. p., Németh Ambrus 57., 71. p.

⁴⁹ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Informatio... 1817/1818., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Eötvös Károly 1901. 269. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 41-42. p.

ben lett a győri akadémia rendes tanára. 1812-ben bölcséletből doktorátust szerzett, és 1821-ben adta közre Győrött „Logica” című, utóbb négy kiadást megért tankönyvét. Később tapasztalati lélektanból, erkölcsstanból és metafizikából is jelentek meg tankönyvei. Utóbbi kettő már Pesten, ahol 1834-ben nyerte el az egyetem tanári állását. Verner logikai előadásai minden bizonnyal hatással voltak Deák gondolkodására, mert tanítványának későbbi közéleti megnyilvánulásait erős, kristálytiszta logika jellemezte.⁵⁰

Szintén kedvelt oktatója lehetett Deáknak Bresztyenszky Béla matematika tanár, akire az idős Deák „nagy kegyelettel” emlékezett Eötvös Károly jelenlétében. Bresztyenszky mint pappá szentelt bencés szerzetes 1810-től tanított a győri gimnáziumban, majd 1815 októberében lett az akadémia rendes tanára. Előbb a Tudományos Gyűjteményben adott közre matematikai tanulmányokat, azután négy önálló algebrai és geometriai könyve is megjelent. 1813-ban szerzett bölcséletdoktori címet, az 1820-as évek derekán pedig rangos szakmai elismerésként ugyanúgy a jénai ásványtani társaság tagjává választották, mint a nála alig egy évvel idősebb tanártársát, Verner Józsefet. Matematikai kézikönyvének elkészítéséért, valamint a tudományág magyar szakszavainak megalkotásáért 1836-ban a tudományos akadémia levelező tagjává választották. Miután Bresztyenszkyt 1838 februárjában tihanyi apáttá nevezte ki a bencés rend, Zalában ismét közelebbi kapcsolatba kerülhetett egykori tanítványával, Deák Ferencsel (annál is inkább, mivel Deák gyakran látogatta az apátság tulajdonában lévő balatonfüredi gyógyfürdőt). Bresztyenszky nemcsak matematikát tanított Deáknak, hanem hittant is, mivel az időközben soproni kanonokká kinevezett hitszónok, Mollik Ferenc távozása után, a következő tanévben – 1818 novemberétől 1819 augusztusáig – ő helyettesítette a hittan tanárt is.

⁵⁰ Szinnyei József 14. köt. Bp., 1914. 1136-1137. hasáb, Ferenczi Zoltán 1. köt. 44. p., Németh Ambrus 59-60. p.

(Deák hittaneredményét egyébként mindketten jelesre értékelték a bölcséleti tagozat valamennyi félévében.)⁵¹

A bölcséleti kar második évfolyamán, az 1818/1819-es tanévben Deák a Bresztyenszky által oktatott hittan és alkalmazott matematika mellett egyetemes történelmet tanult Bertától, bölcsélettant (metafizikát és erkölcsstant) Vernertől, míg a természettant Gröber Lőrinc oktatta, aki 1812-ben érkezett a győri akadémiára a budai csillagászati intézetből.⁵² Gröber szintén jeles tehetségű tudóstanár volt, amit az is mutat, hogy 1832 szeptemberében a pesti egyetem természettan és mechanikai tanszékén folytatta pályafutását.⁵³ Deák Gröbernél természettanból az első félévi „ötödik jeles” eredmény után év végére első eminenssé küzdötte fel magát. Hasonló eredményt ért el alkalmazott matematikából is: első félévben második, másodikban pedig első volt a jelesek között. Vernernél mindkét félévben második eminensként végzett bölcsélettanból, a Berta által tanított világtörténelemből azonban a tanév végére határozottan visszaesett: az első félévi negyedik eminensből az első osztály 13. helyére, ami azért különös, mert tudjuk, hogy néhány évvel később már kifejezetten kedvelte az egyetemes történelemmel foglalkozó műveket, és könyvtárát számos ilyen kötetel gyarapította. Ebben az évben lett rendes tantárgy a magyar nyelv, amelyből Deák mindkét félévben, különösen az elsőben meglepően rossz osztályzatot kapott;

⁵¹ Szinnyei József 1. köt. 1337-1338. hasáb, Sörös Pongrác 6. köt. B/ 870-876. p., Sörös Pongrác: A tihanyi apátság története. Második korszak. (A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. 11. kötet) Bp., 1911. 73-78. p., Németh Ambrus 58-59. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 41-42., 44. p., Eötvös Károly 1901. 268-269. p.

⁵² Füßy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 42. p., Németh Ambrus 72. p.

⁵³ Németh Ambrus 58. p.

félévkor nyolcadik volt a második osztályban, és év végén is csak negyedik lett az első osztályúak között.⁵⁴

Deák rossz eredményét kortársai azzal magyarázták, hogy a magyar nyelvet és irodalmat ez időben egy felvidéki, szlovák származású ügyvéd, Fessel Zsigmond oktatta a győri akadémián. Fessel 1811 tavaszán érkezett Győrbe a selmecebányai gimnáziumból. Mivel a győri akadémia latin tannyelvű volt, elnézték neki, hogy csak törve beszéli a magyart. Hiányos nyelvtudása miatt nézeteltérésbe keveredhetett a magyarságára már diákkorában is büszke Deák Ferencsel, és bizony megeshet, hogy Deák bosszúból kapott rossz jegyet magyarból.⁵⁵ Sinkay János, a későbbi jogásztárs visszaemlékezése szerint ugyan sem Verner, sem pedig Gröber nem tudott jobban magyarul, mint Fessel, mégis csupán az utóbbi, mint „egy hóbortos emberke” értékelte alul Deák tudását.⁵⁶ „Hová nyomta a magyarul alig tudó tót ember a nemes magyar ifjat!” – célzott a történetekre Deák győri tanulóéveiről Eötvös Károlyhoz írott levelében Sárkány Miklós bakonybéli apát, aki Deákkal egy időben diákoskodott Győrben, csak nem az akadémián, hanem a bencés szerzetesnövendékek líceumában. Sárkány az 1818/1819-es tanévben ismerkedett meg és kötött barátságot a nála másfél évvel fiatalabb Deák Ferencsel, amikor a természettani kísérletek iránt élénk érdeklődést mutató Deák – mint másodéves bölcsész – akadémiai tanára, Gröber tanácsára járt át órákat látogatni a jobban fölszerelt természettudományi

⁵⁴ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Informatio.. 1818/1819., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Eötvös Károly 1901. 269. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 42. p. Deák későbbi olvasmányairól: Panka Károly: Deák Ferenc könyvtáráról. In: Magyar Könyvszemle 1938. III. füzet. 288-293. p.

⁵⁵ Szinnyei József 3. köt. Bp., 1894. 429. hasáb, Németh Ambrus 56., 72. p.

⁵⁶ Sinkay János 4. rész.

szertárral rendelkező bencés líceumba.⁵⁷ Sárkány később is tisztelője maradt Deáknak, noha az 1840-es évek elején szembe fordult a vegyes házasságok ügyében kirobbant vita során hangoztatott liberális elvekkel. Deák őszinte, becsületes embernek tartotta Sárkányt, olyan ritka, nemes ellenfélnek, akit meggyőződése vezet a politikai küzdelmekben.⁵⁸

1818-ban Czinár Mór, az alig harmincéves bencés szerzetes és bölcséletdoktor volt a bencés papnövendékek győri líceumának természettan tanára. Czinár felfigyelt az óráit gyakran látogató Deák Ferenc tehetségére, és állítólag már akkor megjósolta, hogy tanítványa „nagy ember lesz egykoron”. Deákra is mély benyomást gyakorolt a kedves modorú és művelt „Maurus Czinár”, és még idős korában is emlegette, amit tőle hallott: „Nem az a valódi tudomány, amit jól megtanultok, hanem az, amit jól meggondoltok; aki az iskolában komolyan és alaposan gondolkodni megtanul, az végezte jól az iskolát.”⁵⁹

Deák egyik „kedvelt tanuló társával”, a Somogy megyei Nágocsról származó Zichy Nepomuk Jánossal (Zichy József cs. kir. kamarás és udvari tanácsos fiával, a majdani Zichy Mihály

⁵⁷ Eötvös Károly 1901. 269-270., 272. p., vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 42-43. p. Eötvös írása eredetileg 1876-ban jelent meg: Deák Ferencz mint tanuló. In: Vasárnapi Újság 1876. február 6. (6. sz.) 86-87. p. Ezt a közlést vette át kivonatosan: Törs Kálmán 18-22. p.

⁵⁸ Eötvös Károly 1901. 272. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 52-53. p., Szinnyei József 12. köt. Bp., 1908. 198-199. hasáb, Sörös Pongrác 6. köt. B/ 709-710. p., Sörös Pongrác: A bakonybéli apátság története. (A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. 9. köt.) Bp., 1904. 144-174. p.

⁵⁹ Eötvös Károly 1901. 270-271. p., (vö. Áldor Imre 5. p.), Ferenczi Zoltán 1. köt. 43-44. p., Szinnyei József 2. köt. Bp., 1893. 521-522. p., Bencés névtár 22. p., Sörös Pongrác 6. köt. B/ 639-643. p.

festő- és grafikusművész apjával) látogatta Czinár Mór óráit.⁶⁰ A bölcséleti évfolyamokat még velük, a jogot azonban már Pozsonyban végezte Deák másik – a kortársak által emlegetett – iskolatársa, Fajszi Ányos István. A Deáknál három évvel idősebb Ányos a Veszprém megyei Esztergáron született, apja a megye művelt táblabírája volt. Az ügyvédi diploma megszerzése után Veszprém megyében viselt különböző hivatalokat, 1848 nyarán pedig a zirci kerület országgyűlési képviselőjévé választották. 1865-ben és 1868-ban ugyanezt a kerületet képviselte a Deák-párt színeiben. Deák állítólag mindig kedvelte a nyers modorú, de egyenes, őszinte jellemű táblabírót. Szeretett vele tréfálkozni, és a hirtelen természetű Ányos ezt csak Deáknak engedte meg.⁶¹

Jó barátja volt Deáknak Győrött a Pápán, 1802-ben született Rohonczy Ignác, Rohonczy János udvari tanácsos, a majdani Veszprém megyei alispán és országgyűlési követ fia is, aki az akadémia két jogi évfolyamát végezte Deákkal együtt. Később elhidegültek egymástól, mert az 1830-as években még ellenzéki szerepet vállaló Rohonczy utóbb átállt a kormánypárt oldalára, és 1845-ben Sopron megye adminisztrátora, 1849-ben pedig a császári megszállók királyi biztosa lett.⁶²

Az 1818/1819-es tanévben Deák szállásadó rokonánál, Józsa Józsefnél lakott másodéves joghallgatóként Mailáth Antal gróf,

⁶⁰ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Hallgatók összeírása 1819/1820., Eötvös Károly 1901. 270. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 43. p.

⁶¹ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Hallgatók összeírása 1817/1818., Eötvös Károly 1901. 271. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 52. p., Országgyűlési almanach 1848-1849. 52-53. p.

⁶² GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Hallgatók összeírása 1819/1820., Eötvös Károly 1901. 271-272. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 52. p., Molnár András: Egy kortesdal politikai háttere. (Sopron vármegye és az adminisztrátori rendszer 1845-1848). In: Soproni Szemle 1993. 1. sz. 62-63. p.

Mailáth József magyar kamaraelnök fia, a későbbi, 1839 és 1847 közötti főkancellár (aki 1849 januárjának első napjaiban Deákkal együtt tagja volt a Windisch-Grätzet Bicskén felkereső magyar békeküldöttségnek).⁶³ Sinkay János visszaemlékezése szerint Deák Józsaék házában, Mailáth Antaltól tanult meg németül, miközben kosztos társa „az asztalnál mindig németül beszélt”. Sinkay állítólag Deáktól hallotta, hogy kehidai barátja „Mailáthhoz az ebédnél hallgatva tanulta meg a német – amint ő nevezé – conversations Sprache-t”, azaz társalgási nyelvet.⁶⁴

⁶³ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Hallgatók összeírása 1818/1819., Deák Ferencz életéből 1. p., Országgyűlési almanach 1848-1849. 1072. p.

⁶⁴ Sinkay János 4. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 49. p.

DEÁK MINT JOGHALLGATÓ (1819-1821)

1819 novemberétől Deák elsőéves joghallgatóként folytatta tanulmányait a győri királyi akadémián. Ebben már bátyja, a nála 14 évvel idősebb Deák Antal példáját követte, mivel a bölcséletet Pozsonyban elvégző Antal korábban, az 1805/1806-os és az 1806/1807-es tanévben szintén a győri akadémia joghallgatója volt. Antal Győrött ugyanúgy rokonuknál, Józsa Józsefnél lakott, mint később az öccse.⁶⁵ Sinkay János emlékei szerint a tanárok Deák Antalt „mint olyant emlegették, aki az ő tanárságuk idejében csakugyan páratlan jogtanuló volt Győrben, de ezt Deák Ferencről ilyformában nem mondták, hanem úgy, miszerint Ferenc Antal bátyja nyomában jár”. Sinkay azzal magyarázta a különbséget, hogy Antal nemcsak lángész volt, mint öccse, hanem „emellett még figyelmes tanuló is, ami Ferenc nem volt; én ezt Deák Ferencnek szemébe is mondtam, és ő nekem ebben egyenesen igazat adott”.⁶⁶ Deák Antal tanulmányi eredményei nem feltétlenül igazolják Sinkay értesüléseit, Antal ugyanis a két jogi évfolyamon mindössze három alkalommal lett első az eminensek között, egyszer-egyszer egyetemes közjogból, statisztikából és magyar magánjogból, és vizsgaeredményei összességükben sem voltak jobbak, mint Ferencé.⁶⁷ Tagadhatatlan azonban, hogy Deák Antal valóban szorgalmasabb tanuló volt öccsénél. Erről tanúskodik másodéves joghallgató korában Bognár József magyar magánjogi előadásai nyomán készített vaskos, mintegy 330 oldalas sajátkezű

⁶⁵ GyMSL Győr Akadémia ir. 6-7. cs. Hallgatók összeírása 1805/1806., 1806/1807., Németh Ambrus 116. p.

⁶⁶ Sinkay János 2. rész.

⁶⁷ GyMSL Győr Akadémia ir. 6-7. cs. Hallgatók összeírása 1805/1806., 1806/1807.

jegyzete, melyből nemcsak Antal vizsgázott, hanem még a rokon Nedeczky család férfitagjai is.⁶⁸

Deák Ferenc az 1819/1820-as tanév első félévében természetjogot és statisztikát, második félévben pedig a statisztikai mellett egyetemes és magyar közjogot, valamint bányajogot tanult. Ez évben Kmety Andrástól, a statisztika és a bányajog tanárától kapta a legjobb érdemjegyeket: statisztikából első félévben első, év végén pedig második lett az eminensek között, míg bányajogból a második félévben „első jeles” minősítést kapott. (Mindkét első eminens jegyét „sub clausula”, azaz záradék alatt megjegyzéssel látták el.)⁶⁹ Kmety, a kilépett piarista szerzetes doktori szigorlat után, 1812 tavaszától több mint három évtizedig volt a győri akadémia tanára. Rendes órai előadásain kívül a szegényebb ifjakat díjmentesen tanította még római jogból és egyházjogból is, mert e tárgyakat különben az akadémián nem oktatták. (A rászoruló tanulókat mind anyagilag, mind erkölcsileg támogatta, továbbá gondnoka volt a győri árvaháznak is.)⁷⁰ Egy visszaemlékezés szerint „a sok gyarlóságairól ismeretes” Kmety „privatim olvasta a római és egyházjogot felületesen, és hallgatóival Pesten tétetett vizsgálatot.”⁷¹ Deák mindenesetre kedves tanítványa lehetett Kmetynek, mert az többször is

⁶⁸ ZML Nedeczky család iratai. Bognár József előadásai a hazai jogról. Deák Antal s. k. jegyzetei a győri jogakadémiáról 1807. 329 p.

⁶⁹ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Informatio... 1819/1820., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 45. p. A jogi kar tanulmányi rendjéről és tantárgyairól: Ratio Educationis 1806. 270-271., 404. p.

⁷⁰ Németh Ambrus 63-64., 73. p.

⁷¹ Deák Ferencz életéből 1. p. Kmety Fiáth Ferenc visszaemlékezése szerint sem volt igazi tekintély, és a joghallgatók sokszor megtréfálták. (Fiáth Ferenc 1. köt. 54-55. p.)

meghívta magához ebédre. Polgári származású, „csinos nejének” – mint Sinkay írja – Kmety németül mutatta be a diákokat, az asztalnál azonban (valamint minden más alkalommal) latinul társalgott a tanítványaival.⁷²

Az első félévben természetjogot, másodikban pedig egyetemes és magyar közjogot tanító Szibenliszt Mihály félévkor ötödik eminens, év végén pedig egyetemes közjogból második eminens, magyar közjogból (záradék alatt) első eminens minősítést adott Deáknak.⁷³ Az ekkor 37 esztendőes Szibenliszt a pesti egyetem elvégzése, az ügyvédi vizsga és a jogi doktorátus megszerzése, valamint néhány évi váci gimnáziumi oktatás után, 1810 őszén lett a győri akadémia természetjog és magyar közjog tanszékének rendes tanára (és 1820-tól a tanulmányi kerület könyvbíráló cenzora is egyben). Kiváló képességeit bizonyítja, hogy 1827-ben elnyerte a pesti egyetem római magánjogi tanszékének állását. A természetjog alapjairól írott tankönyvének két kötete még Győrött jelent meg 1820-ban, illetve 1823-ban, míg a római magánjog alapjairól készített művét már Pesten, 1829-ben adták ki három kötetben.⁷⁴

Sinkay János visszaemlékezése szerint Szibenlisztnek az volt a szokása, hogy mind a délelőtti, mind pedig a délutáni óráin háromnegyed részben saját tankönyvéből magyarázta el a tananyagot, a fennmaradó időben pedig visszakérdezte azt, általában azoktól a diákoktól, akik nem figyeltek, vagy „pajkoskodva” másokat zavartak. Szibenliszt gyakorta szólította fel a látszólag figyelmetlen Deák Ferencet, aki így szinte naponta kétszer is megismételte az órán elhangzottakat.

⁷² Sinkay János 4. rész.

⁷³ GyMSL Győr Tanker. ir. 144. cs. Informatio.. 1819/1820., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 45. p.

⁷⁴ Szinnyei József 13. köt. Bp., 1909. 831. p., Németh Ambrus 61. p. Szibenliszt jogbölcseleti műveit elemezte Szabó Imre: A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon. 2. jav. kiad. Bp., 1980. 106-109. p.

„Ilyenkor szokás volt - írja Sinkay - hogy a felhívásra a tanuló felemelkedjék helyéről, s meghajtván magát ismét leüljön; ezt tevő Deák Ferenc, az általam elébe tartott könyvben egy pillantással átfutotta a felmondandók legalább felét, a másik részét pedig mikor erre a sor jött, egypár köhéntést színlelve, és így mintegy két lélegzettel, leckénként felmondta közbámulatra azt, amit a tanár háromnegyed óráig magyarázott, egynegyed alatt, és sokszor saját szavaival mégis bővítve anélkül, hogy a tanárnak csak egy szót is kellett vagy lehetett volna hozzászólni vagy rajta javítani.”⁷⁵

Másodéves joghallgatóként, az 1820/1821-es tanév első félévében Deák hazai jogot, valamint politikatudományt és kereskedelmet, második félévben pedig magyar magán- és büntetőjogot, pénzügyi, valamint kereskedelmi jogot tanult. Másodéven mind félévkor, mind pedig év végén ő kapta a legjobb érdemjegyeket: valamennyi tantárgyból - első félévben „záradék alatt” - első lett az eminensek között.⁷⁶ Mintegy ötven tanuló társa közül csupán ketten érték el ugyanezt az eredményt. Születési előjogai révén Bretzenheim Ferdinánd herceg, akinek az apja Bécsben volt kamarás, valamint Fuchs Ferenc, aki Kismartonból, Esterházy herceg uradalmi gazdatisztjének családjából származott, és átlagon felüli tehetségét ritka nagy szorgalommal és pontossággal párosította. (Fuchs csak a tanuláshoz élt, és olyan stréber volt, hogy senkivel, még Deákkal sem állt szóba.) Deák velük ellentétben nem volt sem előkelő származású, sem különösebben szorgalmas, de még csak nem is azért tanult, hogy első legyen. Sinkay szerint azért lett a legjobb tanulók egyike, mert gyors felfogásának és bámulatos emlékezőtehetségének köszönhetően

⁷⁵ Sinkay János 2. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 46-47. p.

⁷⁶ GyMSL Győr Tanker. ir. 145. cs. Informatio... 1820/1821., Füssy Tamás 2. rész 2. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 46. p.

„egy olvasásra vagy hallásra a leckét nem tudhatta rosszabbul, mint tudta és felmondotta”.⁷⁷

A jogi kar másodéveseinek, így Deáknak is Kmety tanította a pénzügyi és kereskedelmi jogot, míg a magyar magánjogot és a büntetőjogot Bognár József, a hazai magán és büntetőjogi tanszék rendes tanára, akit később, 1824 őszén a pesti egyetemre neveztek ki, ugyanezen tárgyak oktatására.⁷⁸ Bognár kedvenc tanítványai közé tartozott Deák, „mindég igazságos volt iránta”. Gyakran ismételtette meg vele a zalai születésű Kelemen Imre magánjogi tankönyvéből elmagyarázott leckét, ám nem azért, hogy vizsgáztassa, hanem sokkal inkább amiatt, hogy „a tanulóifjúság abból csakugyan tanuljon”.⁷⁹

Méltányolta Deák rendkívüli tehetségét és képességeit Beke Farkas, az akadémia politika tudományok tanszékén 1808 óta oktató tanár is. Az ekkor 46 éves Bekének nemcsak jogtudósként, hanem gyakorló ügyvédként is nagy híre volt Győrben. A gazdaságpolitika és a kincstári ügyek alapelveiről – Joseph von Sonnenfels nemzetgazdasági művének átdolgozása nyomán – írt, Pozsonyban 1807/1808-ban kiadott kétkötetes munkáját egészen az 1840-es évekig iskolai kézikönyvként használták. Beke első félévben a politikatudományt, másodikban a pénzügyi (váltó) és kereskedelmi jogot tanította Deáknak,⁸⁰ sőt 1821 őszén opponense volt a magánjogból tartott ünnepélyes vizsgán (defenzió, azaz védésen) is. Bekét maga Deák kérte fel, hogy legyen a kérdező vitapartnere a máskülönben Bognár

⁷⁷ GyMSL Győr Tanker. ir. 144-145. cs. Informatio... 1819/1820, 1820/1821., Sinkay János 2. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 47-48. p.

⁷⁸ Németh Ambrus 64., 73. p.

⁷⁹ Sinkay János 2. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 47. p.

⁸⁰ Szinnyei József 1. köt. 760-761. hasáb, Németh Ambrus 62. p. Fiáth Ferenc szintén kitűnő professzorként említi Bekét, olyan „szíves” tanárként, akinek sokat köszönhetett. (Fiáth Ferenc 1. köt. 57. p.)

József által tanított tárgyból. Beke a nyilvános vizsgán állítólag így szólította meg Deákot: „Mondja meg nekem, jelölt úr, kihez hasonló még ez akadémián nem volt...”. Sinkay szerint Deák derekasan megválaszolta a teljes tananyagról szabadon, előre megadott tételek nélkül vitatkozó opponens kérdéseit, és Beke a vizsga után csakugyan gratulált Deáknak, „mint olyannak, aki páratlanul állotta ki a defenziót”.⁸¹ Ugyancsak Sinkay említi, hogy a defendálás, a nyilvános vitatkozás volt Deák legerősebb oldala, abban senki sem érte utol. Deák az ünnepélyes viták után „mint valami triumphator lépett le a szószékből”, melyben a vizsgázók szoktak ülni. Sinkay jegyezte fel azt is, hogyan készült Deák a vizsgákra. Noha a tanárok többsége diktálta a tananyagot, Deák sohasem bajlódott a leírással, mert a diktálást „az ő rossz írásával bajos lett volna neki követni, és mert az írás őt nagyon untatta volna”. Deák nem használt sem jegyzeteket, sem pedig tankönyveket. Az órai előadásokon csak hallgatta a tollba mondott tananyagot, és amikor elérkeztek a vizsgák, Sinkay, aki hangosan olvasva szeretett tanulni, felolvasta Deák előtt a lediktált jegyzet vagy a tankönyv egy-egy szakaszát, amit Deák „az egyszeri felolvasásra mindig hiba nélkül” mondott fel. Ezek után Sinkay megismételte az elhangzottakat, így Deák olyan alaposan memorizálta a tananyagot, hogy nemcsak az egyszerűbb vizsgákat, hanem a nyilvános vitákat is bátran „kiállotta”.⁸²

Mint az eddigiekből is nyilvánvaló, Deák győri joghallgató éveinek leghívebb krónikása tanulótársa, a Bács megyei Zentáról, elszegényedett nemesi családból származó, Deáknál két évvel idősebb Sinkay János volt. Sinkay 1824 decemberében ügyvédi diplomát szerzett, 1834-ig mezővárosi jegyzőként dolgozott Zentán, majd ügyész lett Nagybecskerekén. Az 1830/1840-es években a Torontál megyei ellenzék élharcosa

⁸¹ Sinkay János 2. rész, Deák Ferencz életéből 1. p., vö. Áldor Imre 4-5. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 48-49. p.

⁸² Sinkay János 2. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 48-49. p.

volt, 1848 júniusában pedig szülőföldjén, Zentán választották országgyűlési képviselővé.⁸³

Sinkay az 1819/1820-as tanévben együtt lakott Győrött az ugyancsak Zentáról származó Benedek Elekkel. Benedek, akit 1824-ben szenteltek pappá, azután plébános, 1863-ban pedig apát lett Zentán, már másodéves bölcsész korában iskolatársa és „kitüntetett barátja” volt Deáknak. Elsőéves jogászként Győr „Sziget” külvárosában, Elek Sándor házában lakott együtt Sinkayval.⁸⁴ A következő évben Benedek távozott Győrből, Sinkay pedig átköltözött a Fehérvári kapu utcájába, özvegy Ferderber Terézia házába.⁸⁵

Sinkay két éven át padtársa volt Deáknak, aki rögtön az első napokban melléje ült. Deák szinte mindennap a szállására kísérte Sinkayt, sőt gyakran nála töltötte a szabadidejét is ebéd vagy vacsora előtt. Az akadémián nemcsak délelőtt, hanem délután is tartottak órákat. Ebéd után, amikor Deák elunta szállásán az egyedüllétet, elsőként érkezett vissza az akadémia bencés gimnáziummal közös épületébe. Diáktársait a leereszkedően nyájas Bretzenheim herceg, és a stréber Fuchs kivételével egyenként, tárt karokkal fogadta, és minden tanuló társával különbség nélkül, magát velük egyenlőnek tekintve, egyaránt társalgott.⁸⁶

Deák - miként Sinkay feljegyezte - az iskolán kívül is mindig kereste a társaságot, kiváltképp az olyat, ahol kedvére vitatkozhatott. Ezért volt számára unalmas a magányos szállása

⁸³ GyMSL Győr. Tanker. ir. 144-145. cs. Hallgatók összeírásai 1819/1820., 1820/1821., Országgyűlési almanach 1848-1849. 781-782. p.

⁸⁴ GyMSL Győr. Tanker. ir. 144. cs. Hallgatók összeírása 1819/1820., Szinnyi József 1. köt. 825. hasáb, Sinkay János 2. rész.

⁸⁵ GyMSL Győr Tanker. ir. 145. cs. Hallgatók összeírása 1820/1821.

⁸⁶ Sinkay János 1. rész.

Józsáéknál, és ezért időzött az iskolán kívül mindig Sinkaynál, ahonnan télen a „sárga” kávéházba, nyáron pedig a mezőre jártak iskolatársaikat felkeresni. Deákkal örömet vitatkozott mindenki, aki csak tanulni akart, mert a vitája mindig tanulságos volt, sohasem sértő. Társai tudták ezt Deákról, és még akkor sem sértődtek meg, amikor Deák azt hangoztatta, hogy „ha mennyországba jutna is, és ott azt mondanák neki, hogy ő nem magyar és nem katolikus, onnét is kijönne”. Néha megesett, hogy a Sinkayval tartó Deák, társaságot keresve, olyan helyre tévedt be, ahol iskolatársai boroztak. Deák ilyenkor is a legjobban érezte magát, sokszor éjjelleg a társaival „mulatott”, anélkül azonban, hogy egy csepp bort ivott volna. Deák 16-18 éves korában fejlett, izmos testalkatú, pelyhedző bajuszú fiatalember volt, azonban sem a bor, sem a dohány nem érdekelte. Kerülte a táncot, a joghallgatók egyik legkedvesebb szórakozását is, és a fárasztó testi gyakorlatokat sem kedvelte, legfeljebb a kényelmes sétákat.⁸⁷

A maga csöndes, visszahúzódó és mértékletes módján nyilván Deák is élvezte a diákélet apróbb örömeit, a joghallgatók többségét azonban inkább az olyan lendületesebb, zajosabb, és a 18 év körüli nemesi ifjak átlagos életkori sajátosságainak jobban megfelelő passziók jellemezték, mint a Deáknál 12 évvel fiatalabb Fiáth Ferencet, aki 1832 és 1834 között volt Győrött jurista. A Deákkal szemben boldog, kiegyensúlyozott családi háttérből, anyagi jólétből és gondtalan gyermekorból érkező Fiáth szabadidejét a felhőtlen szórakozás, a vadászat és lovaglás, a bálozás és a zenélés, valamint az udvarlás töltötte ki. Jellemző, hogy Fiáth egyik legjobb barátja az erős testalkatú, társai közül inkább fizikai erejével és ügyességével (vívással, lovaglással, úszással és tánccal), semmint szellemi képességeivel kitűnő Zichy Hermann gróf volt, aki nem szeretett tanulni. (Zichy később, az 1840-es években

⁸⁷ Sinkay János 3. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 53-54. p.

egy ideig liberális ellenzékiként vagánykodott Vas megyében, majd „megszelídülve” köpönyeget váltott, és 1864-ben udvari kancellár lett.) Fiáth már joghallgatóként német klasszikusokat (Schillert és Goethe-t) olvasott, és ellentétben Deákkal, bekapcsolódott a megyeszékhelyen jelen lévő nemesi elit társasági életébe is. „Győrben jó dolgom volt, a juristák lévén ott az egyedüli fiatalság, a társaságban szívesen láttak bennünket” – emlékezett később Fiáth a győri akadémiai évekre.⁸⁸

Sinkay úgy tapasztalta, hogy a fiatal Deák számára a szebbik nem „úgyszólván nem létezett”. Közös sétáik során Deákot sohasem érdekelték a nők, és még akkor sem fordult utánuk az utcán, amikor Sinkay felhívta rájuk a figyelmet. Bort nem ivott, lányokra nem nézett, szerelem nem lelkesítette, és barátja nagy bánatára nem rajongott a költészetért vagy a regényekért sem. Hiába dicsérte neki Sinkay egyik vagy másik regényt, hiába emlegette előtte irodalmi élményeit vagy találkozásait neves irodalmárokkal. Deák mindezekre csak azt felelte, hogy Dugonits András regényeit nem olvasta, őt csupán „magyar mathezisa”, azaz „A tudakosságnak két könyvei” című műve – az egyik első magyar nyelvű matematika tankönyv – alapján ismeri.⁸⁹ Deák kedvenc szerzője a zalai származású, korábban a kanizsai gimnáziumban is diákoskodó költő és történetíró pálos szerzetes, Virág Benedek volt, akinek főleg „Magyar századok” című nagy történelmi műve gyakorolt maradandó hatást a reformkor elejének közgondolkodására. Virág Benedek alkotása, mely a magyar középkor történetének erkölcsnevelő célzatú feldolgozásával kívánt követendő eszményképet állítani kortársai elé a nemzeti nagyságról és függetlenségről, hatással lehetett Deák formálódó

⁸⁸ Fiáth Ferenc 1. köt. 54-57. p.

⁸⁹ Sinkay János 3. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 51. p. Dugonicsról: Szinnyi József 2. köt. 1114-1121. hasáb, Magyar irodalom 3. 114-118. p.

történelemszemléletére, valamint morális érzékének megszilárdulására is.⁹⁰ Deák egyedül azt irigyelte Sinkaytól, hogy Kalocsán 1811-ben találkozhatott Katona Istvánnal, a híres történetbúvárral, a magyar oknyomozó történet egyetemi tanárával, aki korának legalapvetőbb, kritikai forrásfeldolgozásra épülő történeti összefoglalóit állította össze.⁹¹

Deák győri tanulóéveit erőteljes, mind tanulmányi eredményeiben, mind olvasási szokásaiban megmutatkozó történeti érdeklődés jellemezte. A történelmi leckék és olvasmányok nem csupán jogi ismereteit mélyítették el és ágyazták szélesebb összefüggésekbe, hanem egyszersmind erkölcsi példatárat is jelentettek számára. Alig egy évtizeddel az akadémia elvégzése után, az 1830-as évek elején Deák így fogalmazta meg a történelem, illetve a történelemtanítás morális jelentőségét: „minden hazafit, még a míveletlenebbet is önnön szülőföldje leginkább érdekelvén, annak történeteit bármely silány töredékek szerint is tudni, mind önnönmagára, mind a közjóra is legnagyobb sikert hozhat, mert akármely sorsbéli életre menjen is által valaki, az hazai polgár lenni sohasem szűnik meg, és így mind a hazaszeretetet, mind annak védelmére köteles tartozását a hazai történetek között előlforduló jelesebb hazafiak tettei gyűjthetják fel leghathatósabbban szívében; valamint ellenben a haza ellen támadott vétkeket is leghamarább a fondorló visszás lelkűeknek ártalmas cselekedeteikből tanulhatja meg utálni”.⁹²

⁹⁰ Sinkay János 3. rész (vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 5. p.), Szinnyei József 14. köt. 1240-1244. hasáb, Magyar irodalom 3. 98-100. p., Zalai életrajzi kislexikon 207. p.

⁹¹ Sinkay János 3. rész, Szinnyei József 5. köt. Bp., 1897. 1197-1202. hasáb, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 51. p.

⁹² „Javítva változtatni”. Deák Ferenc és Zala megye 1832. évi reformjavaslatai. (Zalai Gyűjtemény 49.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2000. 209. p.

Deák a színdarabok közül csak a nagy tetteket és eseményeket felelevenítő történelmi drámákat és vitézi játékokat szerette. Ő is szerepet vállalt azokban a műkedvelő előadásokban, amelyeket az akadémia hallgatói a szegényebb tanulók segélyalapjának gyarapítása céljából tartottak Győrben, nyilvános színpadon. Matematika tanára, Bresztyenszky Béla Deák közreműködésével rendezte meg a „Szökevény”, „Kemény Simon”, és a „Győr visszavétele a töröktől” című történelmi darabok színrevitelét.⁹³ A „Győr visszavétele” című darabot kifejezetten az akadémiai ifjúság számára írta a szerző, téti Horváth Endre. Ezt a művet 1820. május elsején, a győri megyéspüspök, Schwarzenberg Ernő herceg jelenlétében a városi játékszínen adták elő. A tizennégy szereplőt felvonultató három felvonásos „hősi játék”-ban Deák Ferenc Tököly Sebestyén „secretarius” szerepét játszotta, és szerepeltek benne barátai, Sinkay János, valamint Benedek Elek is. Ez alkalommal Deák is tetszést aratott, a közönség által önként fizetett bevételt pedig a szegényebb sorsú tanulók javára ajánlották fel.⁹⁴

Deák a Bresztyenszky Béla által vezetett segélyegylet üléseinek is szorgalmas és pontos résztvevője volt, örömet okozott számára a jótékonyosság. Egyszer Sinkay jelenlétében utasította a csizmadiát, akivel dolgoztatni szokott, hogy az ő számlájára varrjon csizmát egy szegényebb tanulónak. Deák máskülönben takarékoskodott, sohasem fitogtatta vagy költötte hiába a pénzét. Ruhája ugyan volt elegendő, ő azonban szerette a kényelmes, megszokott öltözetet. Ragaszkodott minden

⁹³ „Deák Ferenc ifjúkorára vonatkozólag...”. In: Vasárnapi Újság 1875. március 21. (12. sz.) 189. p., Sinkay János 3. rész, Ferenczi Zoltán 1. köt. 51-52. p.

⁹⁴ „Győr. Hétfőn május első napján 1820...”. Nyomtatott színlap másolata. Győr Megyei Jogú Város Levéltára, vö. Vasárnapi Újság 1875. március 21. (12. sz.) 189. p.

holmijához, és addig hordta őket, amíg csak lehetett, ezért külseje időnként igénytelennek, sőt elhanyagoltnak látszott.⁹⁵

A győri akadémiának helyet adó megyeszékhely közléte nemigen érintette meg Deák Ferencet, az első politikai jellegű benyomások sokkal inkább szülőföldjén, Zala megyében érhatték. Sinkaytól csupán annyit tudunk, hogy a tanintézeti tilalom ellenére többször ellátogattak a győri megyegyűlésekre. Egyik alkalommal Deák roppant mulatságosnak találta, és csaknem felkacagott, amikor a közgyűlésen elnöklő Zichy-Ferraris Ferenc gróf, a vármegye főispánja – máskülönben cs. kir. altábornagy – a közgyűlés levezetését és a határozatok kimondását átengedve az alispánnak, csak annyit tudott mondani az egyes napirendi pontok lezárása után, hogy „weiter”, azaz „tovább”.⁹⁶

Sinkay visszaemlékezése szerint Deák keveset tanult, mert a tanulás és az olvasás nemigen kötötte le, viszont annál többet gondolkozott, fontolgtatott. Joghallgató korában nem sokat olvasott, és ha mégis rászánta magát, olvasmányai legfeljebb tudományos munkák és klasszikusok voltak. A könyveket többnyire csak átforgatta, és csupán a neki leginkább tetsző, őt leginkább érdeklő részeket olvasta el tüzetesebben.⁹⁷

Más adatok szerint viszont Deák sétái alatt előadást szokott tartani társainak az olvasmányairól. Ilyenkor a zsebei állítólag tele voltak könyvekkel, folyóiratokkal, hírlapokkal. A folyóiratok közül különösen a „Tudományos Gyűjtemény” volt kedvenc olvasmánya, melynek cikkeit – mint általában mindent, amit alaposan elolvasott – szinte szó szerint el tudta mondani.⁹⁸ Olvasnivalókkal és tanácsokkal három győri

⁹⁵ Sinkay János 3. rész, Füßy Tamás 2. rész 2. p., Eötvös Károly 1901. 273. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 52., 54. p.

⁹⁶ Sinkay János 4. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 58. p.

⁹⁷ Sinkay János 4. rész, vö. Ferenczi Zoltán 1. köt. 50-51. p.

⁹⁸ Füßy Tamás 2. rész 3. p., Bontz József: Keszthely város monográfiája. Keszthely, 1896. 423. p.

tudóstanár látta el Deákot: a már említett Czinár Mór, akinek természettudományi óráit rendszeresen látogatta a líceumban, az ugyancsak bencés Maár Bonifác, aki egyetemes és magyar történelmet oktatott, valamint könyvtáros volt a papneveldeben, továbbá Fejér György, a győri tankerület főigazgatója, aki Deák szállásadójánál, Józsaék Megye utcai palotájában bérelt lakást, és akivel Deák ilyenformán szinte naponta találkozhatott.⁹⁹

Fejér ugyanúgy Zala megyéből származott, mint Deák; Keszthelyen született, 1766-ban. 1790-ben szentelték pappá, egy ideig szülővárosában a Festetics család nevelőjeként dolgozott, majd 1808-tól tíz évig a pesti egyetem teológia tanára, 1818-tól 1824-ig pedig a győri tankerület főigazgatója volt. Kora tudományos életének egyik legkiemelkedőbb személyiségeként, sokoldalú irodalmárként, főként pedig kiváló történészként ismerték. Alapító szerkesztője lett a Deák által is rendszeresen forgatott folyóiratnak, az 1817-ben indított Tudományos Gyűjteménynek. Győri éveiben már bizonyára gyűjtötte legnagyobb vállalkozása, az 1829-től 43 kötetben közreadott „Codex diplomaticus Hungariae” című könyvsorozat hatalmas középkori oklevélanyagát. Fejér magyar történelemmel foglalkozó munkáinak olvasása, a személyes ismeretség, esetenként pedig a vele folytatott társalgás jelentősen elmélyíthette Deák történelmi és közjogi ismereteit.¹⁰⁰

Fejér tankerületi főigazgatóként nemcsak felügyelte az akadémiát, hanem Hübler János akadémiai igazgató 1819 augusztusában bekövetkezett halála után az intézet igazgatói teendőit is ő látta el, Bognár József, a magyar magán- és

⁹⁹ Füssy Tamás 2. rész 3. p., Ferenczi Zoltán 1. köt. 50. p. Maár Bonifácról: Sörös Pongrác 6. köt. B/ 620-622. p., Bencés névtár 31. p.

¹⁰⁰ Füssy Tamás 2. rész 1. p., Szinnyei József 3. köt. 253-266. hasáb, Ferenczi Zoltán 1. köt. 50. p., Zalai életrajzi kislexikon 71. p.

büntetőjog tanára segítségével. Fejér mind hivatalában, mind magánéletében rendkívül szorgalmas, fáradhatatlanul dolgozó ember volt. Az akadémiát szelíd szigorral igazgatta, tanáraival elégedett volt, írt is egy rövid könyvecskét az intézmény történetéről.¹⁰¹

Mint tankerületi főigazgató, rendszerint Fejér nyitotta meg az akadémiai tanévet. A tanévnyitók alkalmával az intézet belső törvényeinek felolvasása mellett minden évben ünnepi beszédet mondott az akadémia tanulói számára. Fejér, a néhai keszthelyi uradalmi ácsmester fia, a győri királyi akadémia 1818. november 5-én tartott ünnepélyes tanévnyitóján a törvények tiszteletéről beszélt. Beszéde mély benyomást tehetett a hallgatóság soraiban ülő 15 éves kehidai fiúra, Deák Ferencre is.¹⁰²

Deák Ferenc a győri jogakadémia elvégzésével még nem tekintette befejezettnek tanulmányait. (Bátyjának korábban tökéletesen elegendő volt az akadémiai végzettség, mert ezzel az iskolázottsággal is megyei főszolgabíró, majd alispán, valamint országgyűlési követ lehetett.) Deák 1821 augusztusában tért haza Győrből, hogy szülőmegyéjében kezdje meg joggyakorlatát. Egy éves zalai patvaristaság, majd egy esztendei pesti jurátusság után, 1823. december 19-én jeles eredménnyel tette le a királyi táblán az ügyvédi szigorlatot. Ügyvédi diplomáját 1824. február 16-án hirdették ki Zala megye közgyűlésén, ezzel Deák jogosult lett ügyvédi praxis folytatására, vagy közhivatalok viselésére.¹⁰³

Deák korának nemesi műveltségesezménye az ügynevezett retorikai műveltség volt; az számított műveltnek, aki

¹⁰¹ Németh Ambrus 41., 45-46. p.

¹⁰² Ferenczi Zoltán 1. köt. 38-39. p., vö. Wlassics Gyula, báró: Deák Ferenc. Bp., 1923. 105. p.

¹⁰³ Molnár András: Patvarista Zalában, jurátus Pesten. Deák Ferenc joggyakorlata 1821-1823. In: Századok 2002. 6. sz. 1331-1345. p.

megtanult latinul, ismerte a hazai jogot, és rendelkezett a közéleti szereplés alapvető készségével, jól tudott szónokolni. Deák későbbi pályafutása bizonyítja, hogy tökéletesen elsajátította ezeket az ismereteket, műveltségének iskolában szerzett magja tehát megfelelt a táblabíróvilág tradicionális eszményének.¹⁰⁴ Ez megfordítva is igaz; tudniillik a retorikai műveltséget középpontba állító iskolai oktatás - esetünkben a győri királyi akadémia - hatékonyan és eredményesen alapozta meg Deák közéleti tevékenységét.

¹⁰⁴ Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei 1777-1848. Bp., 1927. 1. köt. 516-517. p.

LEVÉLTÁRI RÖVIDÍTÉSEK

- GyMSL Győr – Győr-Moson-Sopron megye Győri Levéltára
- Akadémia ir. – A Győri Királyi Akadémia iratai 6-7. csomó
(1805/1806 – 1806/1807)
 - Bezerédy cs. lt. 2. d. – Bezerédy család levéltára. 2.
doboz. A Sibrik család örökösödési pere
 - kgy. jkv. – Győr vármegye nemesi közgyűléseinek
jegyzőkönyvei
 - Tanker. ir. – A Győri Tankerületi Főigazgatóság iratai 144-
145. csomó. Conscriptio Universae Juventutis Academiae
Jaurinensis Anno 1817/1818 –1820/1821, Informatio de
Juventute Regiae Academia Jaurinensis 1817/1818–1820/1821.
(A győri királyi akadémia hallgatóinak összeírásai és
érdemjegy értesítői.)
- MOL – Magyar Országos Levéltár
- P 1865. Sibrik család levéltára. Rokon családok iratai
- ZML – Zala Megyei Levéltár

KÖNYVÉSZETI RÖVIDÍTÉSEK

- Áldor Imre – Áldor Imre: Deák Ferencz élete. Bp., 1878.
- Balogh Gyula – Balogh Gyula: Vas vármegye nemes családjai. 2.
bőv. kiad. Szombathely, 1901.
- Bencés névtár – A pannonhalmi Szent Benedek-Rend névtára.
1802-1986. (Összeállította Berkó Pál és Legányi Norbert)
Győr, 1987.
- Borovszky Samu: Győr vármegye – Győr vármegye. (Magyarország
vármegyéi és városai. (Szerk. Borovszky Samu) Bp., [1904.]
- Deák Ferencz életéből – Deák Ferencz életéből. Elbeszéli: Deák
egyik iskolatársa. In: Pesti Napló 1876. február 19. (40.
sz.) 1. p.

- Dominkovits Péter 2000. – Dominkovits Péter: A nemesség hitelviszonyai a XVIII. századi Vas megyében. In: Előadások Vas megye történetéről III. (Vas megyei levéltári füzetek 9.) (Szerk. Tilcsik György) Szombathely, 2000. 53-72. p.
- Eötvös Károly – Eötvös Károly: Deák Ferencz és családja. Bp., 1905. 1-2. köt.
- Eötvös Károly 1901. – Eötvös Károly: Deák Ferencz mint tanuló. In: Eötvös Károly: Emlékezések. Bp., 1901. 265-274. p.
- Ferenczi Zoltán – Ferenczi Zoltán: Deák élete. Bp. 1904. 1. köt.
- Fiáth Ferenc – Fiáth Ferenc: Életem és élményeim. Bp., 1878. 1. köt.
- Füssy Tamás 1-2. rész – Füssy Tamás: Deák Ferencz gyermek- és ifjúsági éveiből. [1. rész] In: Zalamegye 1892. november 27. (48. sz.) 1-2. p., [2. rész] In: Zalamegye 1892. december 4. (49. sz.) 1-3. p.
- Magyar irodalom 3. – A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig. (A magyar irodalom története III.) (Szerk. Pándi Pál) Bp., 1965.
- Nagy Iván – Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest, 1857-1868. 1-13. köt.
- Németh Ambrus – Németh Ambrus: A győri királyi tudományakadémia története. III. rész. 1806-1850. Győr, 1904.
- Országgyűlési almanach 1848-1849. – Az 1848-1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja. (Szerk. Pálmány Béla) Bp., 2002.
- Petz Aladár – Petz Aladár: Deák Ferencz győri vonatkozású családi levelei. In: Győri Szemle 1993. 4. sz. 241-273. p.
- Ratio Educationis 1806. – Ratio Educationis. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. (Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta Mészáros István) Bp., 1981.
- Sinkay János 1-4. rész – Sinkay János: Deák Ferenczről egy tanuló és 1848-1849. évi képviselőtársa. In: Torontál 1876.

március 31. (13. sz.) [1. rész], április 6. (14. sz.) [2. rész], április 13. (15. sz.) [3. rész], április 20. (16. sz.) [4. rész]

Sörös Pongrác 6. köt. B/ – Sörös Pongrác: A Pannonhalmi Főapátság története. Hatodik korszak. (A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története. 6. kötet B/) Bp., 1916.

Szinnyei József – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp., 1891-1914. 1-14. köt.

Törs Kálmán – Deák Ferencz emlékezete. (Szerk. Törs Kálmán) Bp., 1876.

Völlick Brúnó – [Völlick Brúnó]: Szarvaskendi Sibrik Erzsébet. (Deák Ferenc édesanyjának életrajzi adatai.) Bp., 1944.

Zalai életrajzi kislexikon – Zalai életrajzi kislexikon. 2. jav. bőv. kiad. Zalaegerszeg, 1997.